

KARATAY
BELEDİYESİ
KARATAY BELEDİYESİ'NİN
KATKILARIYLA

Merhaba
merhabahaber.com

f /akademiksayfalar

Kurucusu:
Dr. Mehmet Ali UZ

CİLT: 19 • SAYI: 46
2 ARALIK 2020 ÇARŞAMBA

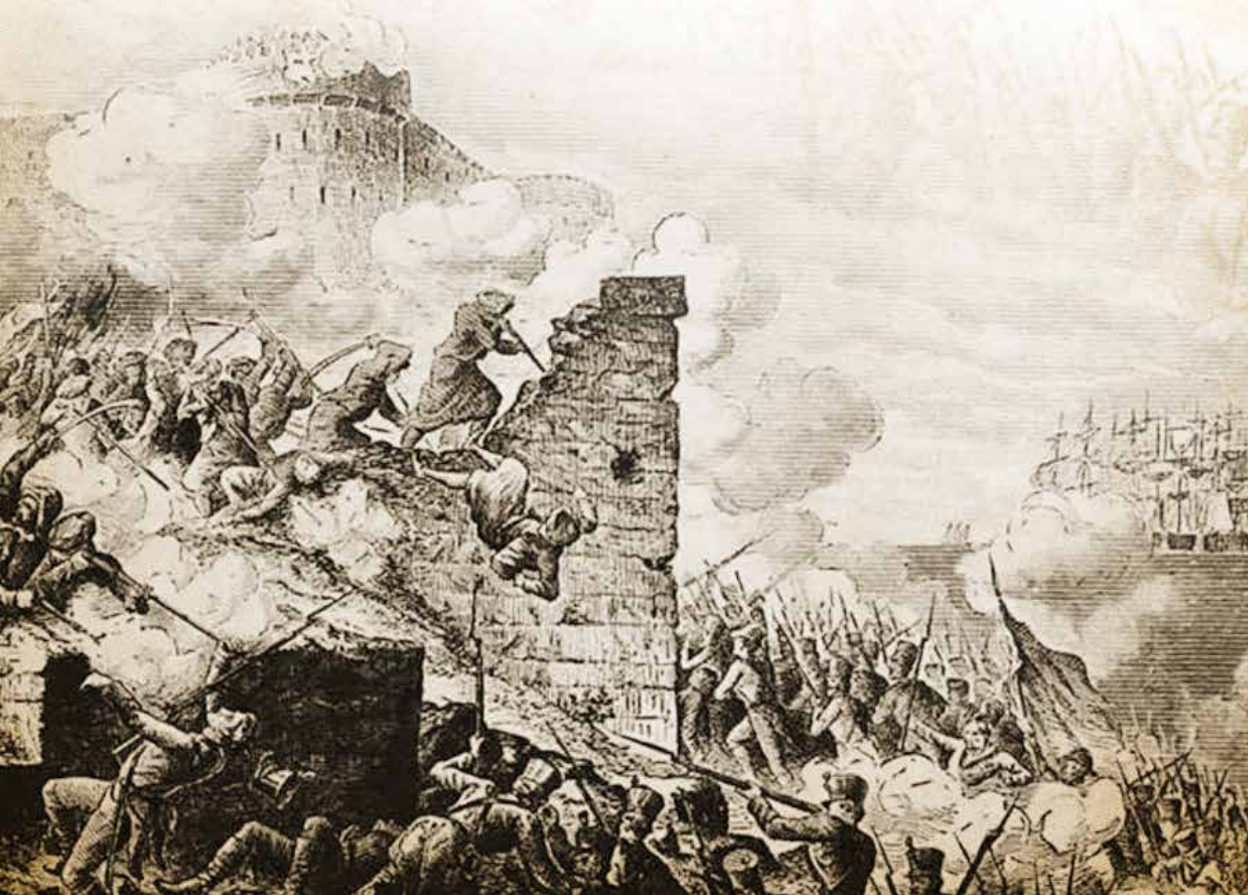
KADEMİK

Sayfalar

Hazırlayanlar: **Dr. Mehmet Ali UZ - Serdar CEYLAN - Ahmet ÇELİK**
mailto:maluz@merhabagazetesi.com.tr - srceylan@hotmail.com - celikahmet66@hotmail.com

KOÇ BEKİR AĞA VE KONYA HADİSESİ

ÖZEL SAYI - 1 -

KOÇ BEKİR AĞA VE KONYA HADİSESİ

Koç Bekir Ağa Kimdir?⁽¹⁾

Konya'nın köklü eşraf ailelerinden Ağazadeler'in⁽²⁾ büyük atası Koç Bekir Ağa 1165/1751-52 yılında, Konya'da, Mevlâna Dergâhı civarındaki evlerinde doğdu. Babası, Mevlâna soyundan Halil Çelebi, annesi de Karaman'ın İlisra köyünden⁽³⁾ Afife Hatun'dur⁽⁴⁾. İkisinin de kabri Üçler Mezarlığı'ndadır.⁽⁵⁾

Koç Bekir Ağa, Konya'da bu ad ve unvanlarla tanınmakla birlikte Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşi-

vi'nde ona dair bulduğumuz dört belgede -ki bu belgeler yeri geldikçe aşağıda zikredilecektir- adı "es-Seyyid Ebubekir Bey", "Çandarlı oğlu Seyyid Ebubekir" ve "Çandarlı oğlu Deli Bekir" olarak geçmektedir.

Mahalli kaynaklara göre küçük Bekir, sıbyan mektebinin ardından medreseye başladıysa da askerliğe olan arzusu sebebiyle tahsilini yarıda bırakıp İstanbul'a gitti. Burada Yeniçeri Ocağı'nın Samsoncu Ortası'na⁽⁶⁾ kaydoldu. Babayığitliği, doğruluğu ve askerlikte maharetinden dolayı derece derece yükselerek ser-samsoni⁽⁷⁾, ocaklı arasında da tuğsuz vezir, olduktan sonra Karaman eyaleti mütesellimliğine⁽⁸⁾ tayin olunarak Konya'ya döndü (Dal-

(1) Tespitlerimize göre Koç Bekir Ağa'nın hayat hikâyesini ilk defa M. Zeki Dalboy (1880-1935) kaleme almıştır. Onun ardından yazan Veli Sabri Uyar (1874-1954) ve Selçuk Es (1911-1980)'in anlattıkları Dalboy'un tekrardır (Mezkûr üç yazının künyelerini Kaynakça'da görebilirsiniz). Lakin merhum Es, Koç Bekir Ağa'ya dair tefrikasının 5. Bölümünde, yazdıklarını Koç Bekir Ağa'nın torunu Ali Rıza Efendi'nin kaleme aldığı bir yazma risaleden aktardığını belirttikten başka risaleye sonradan yapılan eklemeleri de nakleder (Es 29.01.1980: 3). Bu duruma göre üç araştırmacının yazdıklarının kaynağı Ali Rıza Efendi'nin yazma risalesi olmaktadır. Bilahare merhum Dr. Hasan Özönder, Koç Bekir Ağa'ya önce Çumra Sempozyumu'nda bildiri olarak sunmuş (2010), ardından Konya Ansiklopedisi'ne madde olarak yazmıştır (2013). Ne var ki Dr. Özönder bildirisinde ve maddesinde bu kaynaklardan Dalboy'a ait olanı görmemiştir.

(2) Mezkûr sülale adını Koç Bekir Ağa'nın "ağa" unvanından, "Koçbeker" olan soyadlarını da onun adından almışlardır.

(3) İlisra/İlisıra, Klasik Çağda Lykaonia bölgesinin önemli şehirlerinden İlisra'dır (Kurt 2010). Günümüzde adı Yollarbaşı olan belde, Karaman'a bağlı bir mahalledir.

(4) Muzaffer Erdoğan, Koç Bekir Ağa'nın ebeveynini belirtirken Veled İzbudak'ı referans gösterir. Veled İzbudak'ın bir aralık Bekir Ağa'nın torunu Ali Efendi'ye söylediğine göre "anası Karaman'ın İlisra köyünden affı bir kadın olup kocasının yanında medfundur" Erdoğan 1944c: 22; 40 Nu.1ı dipnot). Erdoğan'ın naklettiği bu bilgiye göre "afife", Koç Bekir Ağa'nın annesinin adı değil, sıfatıdır.

(5) Günümüzde yerleri bilinmeyen -yahut mevcut olmayan- babasının mezar taşı kitabesinde: "Hâze'l-merhûm ve'l-mâğfûr Ser-samsonî es-Seyyid Bekir Ağa'nın pederi Halil Çelebî rûhuna el-Fâtîha"; annesinin kitabesinde ise: "Mütesellim-i eyâlet-i Karaman Ser-samsonî es-Seyyid Ebû Bekir Ağa vâlidisi Afife Hatun rûhuna el-Fâtîha" yazmaktadır (Dalboy 1928a: 2).

(6) Samsoncu Ortası: Yeniçeri ocağıni teşkil eden 196 ortadan 71 inci ortaya verilen addır. Bunun yerine "Saksoncu Ortası", "Samsoncu Ortası", "Samsoncu Ortası" da denilirdi. Samsoncubaşının kumandası altında bulunan orta, ayı avına ve cenge mahsus köpekleri beslerlerdi (Kelimenin kökeni olan samson "kavga köpeği" demektir). Samsoncu ortası Yeniçeri ocağı ile beraber lağvedilmiştir (Pakalın 1983: III/125).

(7) Ser-samsonî (Samsoncubaşı): Samsoncu Ortası'nın kumandanıdır. Yeniçeri Ocağı'nın ocak ağaları denilen büyük kumandanları arasındadır. Samsoncubaşı (on altıncı asrın son yarısında) taşra dirliğine çıkarsa kendisine zeamet verilirdi. Seksoncu [samsoncu/samsoncu] neferleri de timara çıktıkları zaman senevî onar bin akça ile çıkarlardı. Seksoncubaşı üskûf denilen serpuşunun üstüne balıkcıl tüyü takar ve divan günleri samur ve vaşak kaplı kadife üst elbisesi giyer ve atına gümüş zincir ve enselik ile gümüş üzengi vururdu (Pakalın 1983: III/125).

(8) mütesellim: Tanzimat'tan evvel vali ve mutasarrıfların uhdelelerinde bulunan sancak ve kazaların idaresine memur edilenler hakkında kullanılır bir tabirdir. Lügat manası teslim olunan şeyi alıp kabul eden, demektir. Bunlara "voyvoda" denilirdi. İkinci Mahmut zamanında merkezîyet usulü tesis edilinceye kadar vezirlerle mirmiran gibi mansıp [devlet hizmeti, makam] sahiplerinin ekserisi sefere gittikleri zaman mansıplarını "mütesellim" ile idare ederlerdi (Pakalın 1983: II/639).

boy 1928a: 2).

Bekir Ağa'nın Konya'ya döndüğü tarih bilinmemekle beraber Osmanlı Arşivi'ndeki bir belgeye göre 21 Recep 1192 [15 Ağustos 1778] tarihinden önce Konya'da alaybeylerinden⁽⁹⁾ olduğudur. Mezkûr belge; sancaklısının memnun olmadığı Niğde Alaybeyi İbrahim Bey'in görevden alınarak yerine alaybeyizadelerden es-Seyyid Ebubekir Bey'in "müceddeden" [yeni baştan] tayini üzerinedir (BOA, C.TZ.. / 152 – 7587 - 0) (Belge Nu. 1, 2). Koç Bekir Ağa'nın, yine bu mezkûr belgeye göre Nizam-ı Cedit askerinin eğitiminde görev almış olması da ihtimal dâhilindedir.

Napolyon Bonapart'ın Mısır'ı İşgali ve Koç Bekir Ağa

Napolyon Bonapart, Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmeye gerek

görmeden 19 Mayıs 1798 tarihinde Mısır'ı ele geçirmek üzere harekete geçerek İskenderiye ve Kahire'yi işgal etti. İskenderiye'den sonra Kahire'nin de işgal edilmesi Mısır'da genel bir panik havası yarattı. Bunun üzerine Napolyon bir beyanname yayımlayarak hareketinin Memluk beylerine karşı olduğunu, ayrıca *Kur'an'a* saygılı olduğunu da ifade ederek halkı yanına çekmeye çalıştı. Napolyon, Mısır'da kesin bir şekilde yerleşebilmek için yeni bir şeyler yapması gerektiğini düşünmeye başladı. Bundan sonra bölgede kalıcı olabilmek ancak Suriye'ye egemen olmakla sağlanabilirdi. Böylece sömürgelerini genişletecek, Doğu Akdeniz'deki limanlara sahip olacak, Hindistan yolunu daha kolay kontrol altına alabilecek ve Mısır'da mevcut olmayan ormanlara sahip olacaktı. Bunun yanında Osmanlıların kuzeyden göndereceği kuvvetleri uzakta karşılayarak Bab-ı Âli'yi bir barışa zorlamak da mümkün olabilirdi. Ayrıca bölgedeki güçlü komutanlardan Cezzar Ahmet Paşa'nın⁽¹⁰⁾ Mısır

(9) alaybeyi: Osmanlı Döneminde zeamet sahipleri hakkında kullanılırdı. Bu gibiler harp vukuunda tasarruf ettikleri zeametın icap ettirdiği derecede kapı kulu götürmekle beraber buldukları mıntıkadaki timar sahipleriyle onların getirmeğe mecbur oldukları kılıç sahiplerine mensup buldukları beylerbeyinin mahiyetinde olarak kumanda ederlerdi. Sonraları miralay rütbesinde olan, vilayet merkezlerindeki jandarma kumandanlarına denilmiştir (Pakalın 1983: 1/45).

(10) Cezzar Ahmet Paşa (ö. 1804): Napolyon Bonaparte'a karşı Akka Kalesi'ni savunmasıyla ünlü Osmanlı veziridir. Bosnalıdır. Bosna Valisi Hekimoğlu

Koçbekir Ağa'nın Niğde alaybeyliğine tayinine dair belge-1

üzerine saldırıya geçme ihtimali de Napolyon'u tedirgin etmekteydi. Napolyon, düşüncelerini gerçekleştirmek ve bölgeyi ele geçirmek için 22 Aralık 1798'de elindeki 24.000 kişilik ordusundan 18.000'i ile Mısır'dan Suriye'ye doğru hareket etti. Napolyon 20 Şubat 1799'da El-Ariş'i, 24 Şubat'ta Gazze'yi ve ardından Yafa'yı ele geçirip 24 Mart'ta Akka önlerine geldi ve şehri kuşattı.

Fransızlar büyük toplarını yarılarında getirmediklerinden sahra toplarıyla şehri bombaladıysa da başarılı olamadılar. Beraberinde Nizam-ı Cedit askerleri de bulunan

Cezzar Ahmed Paşa'nın şiddetli saldırılara başarıyla karşı koyması üzerine Napolyon taktik değiştirerek Dürzileri isyana kışkırtmak istediysede bir sonuç elde edemedi. Bu arada Fransız ordusu yeni bir veba salgınıyla daha karşı karşıya kalmıştı. Bu şartlar altında Fransızlar 18 Mayıs günü Akka'ya son ve genel bir hücum yaptılarsa da yine başarı sağlayamadılar. Bunun üzerine Napolyon 20 Mayıs'ta Akka'dan Mısır'a doğru geri çekilmeye karar verdi (Çolak 2008: 148 vd.).

Napolyon'un Mısır'ı işgal etmesi üzerine İstanbul'dan Karaman Valisi Vezir Derviş Abdullah Paşa'ya⁽¹¹⁾ 29 Şevval 1213 [5 Nisan 1799] tarihli: "Fransızların Haremeyn-i şerife karşı olan suikastlarına meydan verilmeyerek, zorla uzaklaştırılmaları için Ereğli ve Karaman dâhilinden ve civarından toplanıp, Gazze, Remle ve Mısır havalisi seraskeri Vezir Cezzar Paşa'ya gönderilmesi tebliğ olunan bin neferin bir an evvel gönderilmesi"ni (BOA, C..AS.. / 870 - 37297 - 0) isteyen emir doğrultusunda Cezzar Ahmet Paşa'nın yardımına Konya'dan -muhtemelen- Koç Bekir Ağa kumandasında bin askerlik bir birlik gitmiştir. Bu yardım birliğine katıldığı anlaşılan zamanın bir halk şairi Bekir Ağa'nın yardıma nasıl gittiğini şöyle anlatır:

*Bekir Ağa bayrak açtı
Hak rahmetin ana saçtı
Ağaların aklı kaçtı
Gideriz küffar üstüne*

*Sevindirdi o herkesi
Bayraktarı Hak vergisi*

Ali Paşa'nın hizmetine girip onunla birlikte Mısır'a gitti. Burada Memluk grupları arasında çekişmelere katılarak Mısır'ın sosyal ve idari yapısını yakından tanıdı. Hekimoğlu Ali Paşa'dan sonra da Mısır'da kalarak Abdullah Bey adında bir komutana kaplandı. Abdullah Bey, Urban taraftarında öldürülünce, Cezzar Ahmed Paşa Buhayre Kâşifliğine atandı. Efendisinin suikastına karışan kişilerin bir gecede boyunlarını vurdurduğu için "Cezzar" [kasap] lakabı takıldı. İstanbul'a dönerek bir süre kendisini unutturdu. Aradan biraz zaman geçtikten sonra Şam Valisi Osman Paşa'ya kaplandı. O sıralar, Suriye'de bazı aileler ayaklanarak devletin başına dert açmışlardı. Bu ayaklanmaları bastırma görevi Cezzar Ahmed Paşa'ya verildi. Bu meseleyi kısa bir zamanda kan dökmeden çözünce kendisine önce beylerbeyilik, sonra da vezirlik rütbesi verilerek Sayda Valliliğine atandı (1776). Suriye'de güvenliği sağladıktan bir süre sonra, Hac Emirliği ile Şam Valliliğine getirildi (1785). Ancak Şam'da oturmuyor, kendisi için daha güvenli saydığı Akka Kalesi'nde kalıyordu. Bir yandan devlet işlerini yürütürken, öte yandan da askerleriyle iç içe yaşıyor, onların talim ve terbiyeleriyle yakından ilgileniyordu. Birkaç kez Şam ve Sayda valiliklerini şahsında birleştirmiş ve Suriye'nin tek egemeni durumuna gelmişti. Napolyon Bonaparte, 1798'de Mısır'ı işgal edince, Cezzar Ahmet Paşa'ya Trablus, Şam ve Kudüs valilikleri de verilerek Napolyon'u durdurması emredildi. Padişah III. Selim, Cezzar'ın kuvvetlerini güçlendirmek için İstanbul'dan 3000 kadar Nizam-ı Cedit askeri gönderdi. İngiliz donanması da Napolyon'u Akdeniz'de sıkıştırmıştı. Cezzar, yardım gelene kadar Akka Kalesi'nde sınıksız durmuş, Napolyon'un askerlerine bir adım bile atırmamıştı. Dahası kaleden çıkarak düşman hatlarını dağıtması, savaşın kaderini belirledi. İngiliz donanmasının da kıyı boyunca Fransız kuvvetlerini top ateşine tutması ile iki ateş arasında kalan Napolyon'un askerleri, bozguna uğrayarak Mısır'a kaçtı. Bu zaferden bir müddet sonra başkaldıran Hicaz Vehhabilerinin durdurulmasıyla görevlendirildi. Ancak hastalanması üzerine Süleyman Paşa'yı kendisinin yerine gönderdi. Cezzar Ahmed Paşa, Osmanlı Devleti'ne karşı bir aralık asi bir tutum almış, haksız ve emirsiz birçok kan dökmüş olduğu hâlide, o sırada Vehhabî isyanından çekinen Babiali istemeyerek onu Şam valiliğinde tutmakla birlikte Hicaz Seraskerliği görevini de kendisine vermiş ve Mısır ıslahatını da ona havale etmişti. 1804'te, Akka'da vefat etti (Emecen 1993'ten).

(11) Abdullah Derviş Paşa: [BOA'daki belgeye göre Derviş Abdullah Paşa] Gazi Ahmed İzzet Paşa'nın oğludur. 1214'te (1799/1800) Konya valisi oldu (Mehmed Süreyya 1996: I/59). [Her ne kadar Sicill-i Osmâni, Paşa'nın H 1214'te Konya valisi olduğunu kaydetse de BOA'daki 29 Şevval 1213/5 Nisan 1799 tarihli belgeye göre Paşa H 1213'te Konya valisidir (C..AS.. / 870-37297).]

Derelilerle ikisi
Gideriz Mısır üstüne

Bekir Ağa serler seri
Hepsinden âlâ askeri
Bekir Ağa ser-askeri
Gideriz küffar üstüne

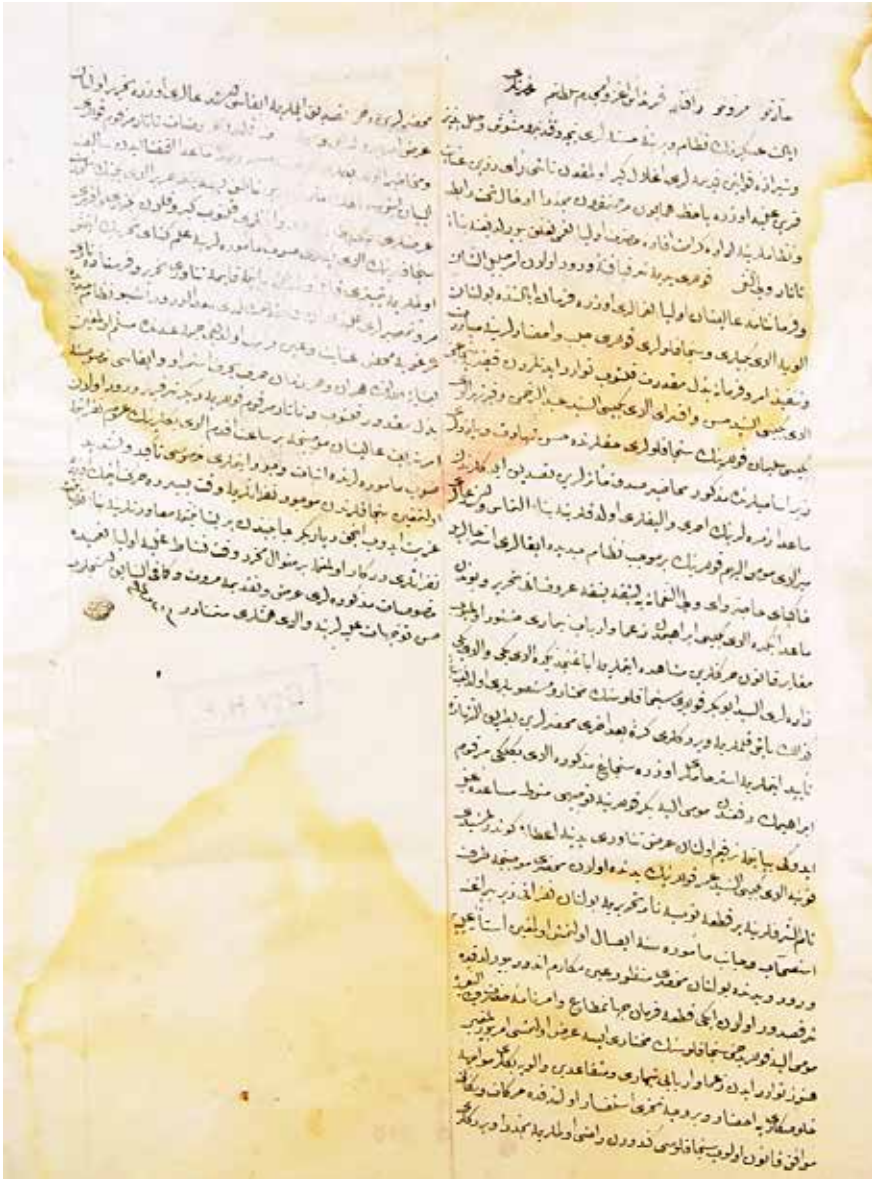
Paşa hay efendim paşa
Yazılanlar gelir başa
İzin verdi Derviş Paşa
Gideriz Mısır üstüne

Çelebi Efendi⁽¹²⁾ rica etti
Paşa anın sözünü tuttu
Monla Hünkâr⁽¹³⁾ himmet etti
Gideriz küffar üstüne

Kahramanın sözü haktrı
Anı hasetleyen çöktür

(12) Hacı Mehmet Çelebi (1155/1742-43-1230/1814-15): Konya Mevlevî Dergâhı'nın 23. postnişinidir. Vefatına kadar 31 sene bu görevi sürdürmüştür. (bk. Şafak 2009: 102).

(13) Mevlâna Celaeddin Rumî (1207-1273).

Koçbekir Ağa'nın Niğde alaybeyliğine tayinine dair belge-2

*Konya'da akramı yoktur
Gideriz Mısır üstüne*

*Denizden çıktık azade
Cezzar Paşa'ya imdada
Kuvvet versin bize Hüda
Gideriz Mısır üstüne*

*Uyan padişahım uyan
İzin verdi eşraf ayan
Yeniçeri kulun yayan
Gideriz Mısır üstüne*

*Ağamızın adı Bekir
Daim dilimizde zikir
Hak verdi muratlar şükür
Gideriz küffar üstüne*

*Sokağımız başı Üçler⁽¹⁴⁾
Daim zikir eder başlar
Duacımız uçan kuşlar
Gideriz Mısır üstüne*

*Rahmet iner gökten kula
Melek iner sağa sola
Monla Hünkâr oğlu bile
Gideriz küffar üstüne*

*Yeşil Kubbe karşımızda
Sikkesi var başımızda
Kırklar yediler peşimizde
Gideriz Mısır üstüne*

*Her yoldaş küffar arzular
Arzudan çiğeri sizler
Küffara giden gaziler
Gideriz küffar üstüne*

*Bağışlandı cümle suçlar
Giydik başa altun taçlar
Bize delil oldu Üçler⁽¹⁵⁾
Gideriz Mısır üstüne*

*Cümle bindiler Burağı
Hünkâr yandırdı çerağı
Yediler⁽¹⁶⁾ açtı bayrağı
Gideriz küffar üstüne*

*Gidelim ...⁽¹⁷⁾ yürekler
Sürur ile döner çarklar
Gülbangımız çekti kırklar
Gideriz Mısır üstüne*

*Doğruluk bizim kârimiz
Küffarı yakar narımız
Hak vergisi bayrağımız
Gideriz küffar üstüne*

*Melek iner sola sağa
Duacıdır beşikte çağa
Ağalar ağası Bekir Ağa
Gideriz Mısır üstüne*

Mesele bertaraf olduktan sonra Bekir Ağa Konya'ya geldi. Bu muharebede yararlılığı, hizmeti, fukarayı görüp gözetmesi, sehaveti [cömertliği] yüzünden Bekir Ağa'nın şöhreti bir kat daha arttı (Dalboy 1928a).

Abdurrahman Efendi'nin Kadılığı

Kadı Abdurrahman Paşa İbra-
dı'da⁽¹⁸⁾ doğdu. Kadı Abdurrahman
Paşa'nın doğum tarihi kesin olarak
bilinmese de kendisi gibi kadı olan
babası Şeyh Mehmet'in öldüğü
1761 yılında veya daha öncesinde
doğduğunu anlaşılmaktadır.

(16) Yediler: Ricalü'l-gayb'den imâmânî evtâd takip eder. Evtâd âlemin dört yönünde görevlendirilmiş dört velidir. Evtâdın her biri bir peygamberin kalbi üzeredir ve dört büyük meleğin ruhaniyetinden yardım alır. Abdalın dört evtâd, iki imam ve bir kutub olmak üzere yedi kişi olduğu ifade edilmiştir (Uludağ 2008: 82).

(17) Boşluk metinden kaynaklanmaktadır.

(18) Osmanlı Döneminde Konya'da İbradlı üç vali görev yapmıştır. Bunların ilki Kadı Abdurrahman Paşa, ikincisi Kadı Abdurrahman Paşa'nın büyük kızı Nefise Hanım'dan torunu olan Süruri Ali Paşa (1827-1890), üçüncüsü ise bir aralık Damat Ferit kabinesinde Dâhiliye nazırlığını yapan Cemal Bey (Artin Cemal) (1862-1939)'dir. Cemal Bey, 28 Kasım 1918-7 Mart 1919 ve 24 Nisan 1919- 25 Eylül 1919 tarihleri arasında iki defa Konya valiliği yapmıştır.

(14) Üçler Mezarlığı. Koç Bekir Ağa ailesi (Ağazadeler) yakın bir geçmişe kadar Üçler Mezarlığı'nın hemen kuzeyindeki, Mevlâna Dergâhı'nın da doğusunda ve Dergâh'a nazir evlerinde ikamet etmekteydiler. O zamanlar Civar (günümüzde Aziziye) Mahallesi dâhilindeki evle birlikte komşu evleri istimlak edilerek yerleri gül bahçesi yapılmıştır.

(15) Üçler: Ricalü'l-gayb [âlemde tasarruf sahibi gizli ve aşikâr veliler topluluğu]'dandır. Tasavvufî anlayışa göre kutub, rical hiyerarşisinin başıdır. Kutubdan sonra vezirleri konumunda olan iki imam (imâmân) gelir. Kutub ve imâmâna üçler denir (Uludağ 2008: 82).

Kadı Abdurrahman'ın ileride III. Selim'in en güvendiği adamlarından birisi olarak şöhret kazanmasına sebep olan süreç, devlet aleyhine gelişen bir teşebbüsle başlamıştır. Bu olayın meydana gelmesinden önce İbradı ayanı olan Abdurrahman, etrafına topladığı sekiz yüz civarında adamla, hükümetin de zaafından faydalanmak suretiyle, Alanya'yı kendi nüfuzuna almak için güç kullanmaya karar verdi. Bu plandan devlet merkezi haberdar olunca, alınan önlemler neticesinde Abdurrahman ve yanındakiler yakalanarak, Konya'ya sürgün edildiler. 1210/1795 yılında meydana gelen olayların ortaya çıktığı dönemde, beylerbeyi rütbesiyle Alanya sancak beyi olan Paşa, sonrasında sürece müdahil olarak bu olayların asılsız olduğuna dair merkeze bir arz gönderdi. Bunun üzerine Abdurrahman ve yanındakiler Safer 1211/Eylül 1796 tarihi itibarıyla affedildiler. Hatta Abdurrahman'a İbradı ayanlığı da iade edildi. Abdurrahman Efendi'nin kadı olarak atanması da bu tarihlere rastlamaktadır (Ürekli 2013: 3).

İlmiye sınıfından yetişerek devlet hizmetine giren Kadı Abdurrahman Paşa'nın ilk memuriyetini, bugünkü bilgilerimize göre, Konya kadılığında geçirdiğine kuvvetli bir ihtimal ile hükmedebiliriz. Her ne kadar onun pek genç bir yaşta kadılıkla Anadolu içerlerine çıkarak muhtelif yerlerde memuriyet verdiğine dair bazı şayialar varsa da bizce bunların doğruluk derecesi oldukça meşkûk [şüpheli] bir durum arz etmektedir. Kendisi Konya'da kadı olarak bulunduğu sıralarda amcası oğlu Ali Efendi'yi⁽¹⁹⁾ o tarihlerde hayli önemli bir memuri-

riyet olan Bozkır Maden Eminliği'ne veya Müdürlüğüne tayin ettirmişti. Selanikli Fazlı Necib Bey'in⁽²⁰⁾ ifadelerine bakılırsa Kadı Abdurrahman Paşa Konya'da kadı olarak bulunduğu sıralarda bütün gayret ve faaliyetini hep zaleminin [zalimlerin] kılıcına kurşun çekmeye, onların nüfuz ve taaddiyatını [kanunsuzlarını] kırmağa hasrettiğinden kendisine birçok rakib ve düşman peyda eylemişti. Bundan başka zamanın icabı olarak kendisinin ister istemez iffet ve adalet yolundan sıyrılarak zulüm ve itisafa [haksızlığa] alışmak mecburiyetinde kalışı da bu hususta başlıca amil olmuştu (Erdoğan 1944a: 30).

Oysa Abdurrahman Paşa Konya'da kadılığa bulunduğu, sıralarda memleket halkı üzerinde iyi bir tesir bırakmamıştı. Bu hususta onun ahaliye karşı yapmaktan çekinmediği birçok yolsuz hareketler ve rüşvet almak gibi çirkin ve fena muameleler, kendisini, hayli lekeli bir duruma sokmuştu (Erdoğan 1944a: 31).

Konya Kadılığından sonra Kayseri Kadılığına tayin edilen Abdurrahman Paşa bu görevinde iken kapıcıbaşı pâyesinde olan amcası Seyyid Ali Efendi Bozkır ve Bereketli maden eminliklerinde bulunmakta idi. Bu tarihlerde vukua gelen bir hâdise Abdurrahman Efendi'yi kadılıktan çekilmeğe mecbur etti şöyle ki:

(20) Fazlı Necip (1864-1932): Selanik'te doğdu. Abdurrahman Nafiz Bey'in oğludur. Mekteb-i Mülkiyeden mezuniyetini müteakip Selanik vilayetinin başkatiplik makamında görev yapan bir dönemdir. 1908 Devrimi'ne [II. Meşrutiyet'in ilanı] katılan diğer Dönme ve Yahudiler gibi, Emanuel Carasso'yla birlikte, devlete hizmet ettiği yıllara karşılık şeref nişanıyla ödüllendirildi. Gazete ve dergiciliği yanında mektup, roman, tarih, coğrafya, dil ve yıllık alanlarında telif ve tercüme kırk civarında kitabı vardır. Konumuzla alakalı olan ve Kadı Abdurrahman Paşa ve ailesini anlattığı üç ciltlik Dehşetler içinde adlı romanıdır (Baer 2011: 81; <http://www.biyografya.com/biyografi/5277>, 07.11.2018; Koçaçoğlu 2018).

(19) Erdoğan'ın, Kadı Abdurrahman Paşa'nın "amcası oğlu Ali Efendi" dediği zata Cevdet Paşa "ammileri [amcaları] Ali Efendi" (1292: IX/55), Uzunçarşılı da "amcası Seyyid Ali Efendi" (1971a: 250) der.

Bozkır âyanı Muhyiddin Ağa⁽²¹⁾ başına topladığı adamlarla hükümete karşı serkeşliğe başlamış ve kendisinin yakalanarak Kıbrıs'ta Magosa'ya kalebind edilmesi alakadarlara emrolunmuş ise de o sırada elde edilememiş fakat bir müddet sonra Bozkır ve Bereketli madenleri emini kapıcıbaşılardan Seyyid Ali Efendi, Muhyiddin'i yakalayarak öldürmüştür.

Bu hadiseden bir müddet sonra maktul Muhyiddin'in kardeşi Altıparmak Halim ve müteveffa Bozkır şeyhinin bölükbaşılardan Naki-boğlu Abdurrahman, Mehmed ve Ali Alemdar başlarına bin kadar adam toplayarak Bozkır madenini basıp Seyyid Ali Efendi'yi konağında muhasara ettikten sonra gerek kendisini ve gerek kardeşini ve adamlarından bir haylisini öldürüp saray tabir olunan konağını yağma ederek eşya ve mücevheratını aldıktan maada cariyelerinden birisinin de namusuna tecavüz edip aynı zamanda konağı da yakmışlardır (sene 1216 H/1801 M).

Kayseri Kadılığında bulunduğu sırada bu faciayı haber alan Abdurrahman Efendi kadılıktan istifa ederek hükümete müracaatla kendisine müsaade edilirse bu işteki elebaşılardan haklarından geleceğini arz ettikten sonra Bozkır'a yakın olan Seydişehir'ne gelip İstanbul'dan gelecek emri beklemeğe başlamıştır.

Hükümet durumdan haberdar olur olmaz 1216 Rebiyülevvel sonunda 1801 Ağustos iptidaları [başları] Alanya Sancağı Mutasarrıfı Mirmiran [beylerbeyi] İbrahim Paşa'ya katillerin yakalanmaları için ferman yollayarak kendisine

yardımcı olmak üzere Manavgat Âyanı Doğan Zade (vesikada yalnız bir yerde Doğru Zade) Emin Ağa ile Seyyid Ali'nin biraderinin oğlu Kadı Abdurrahman Efendi'yi memur ettikten başka Abdurrahman Efendi'yi amcasının yerine Bozkır Maden Eminliğine tayin eylemiştir.

Abdurrahman Efendi, maden eminliğine tayinini ve katillerin takibine memur edildiğini havi fermanı aldıktan sonra Beyşehir ve Seydişehir kazaları hanedanzadelerinden yardım alarak beş altı yüz kişilik bir kuvvetle Seydişehir'den hareket ettiği sırada üstüne gelmiş âsilerle Baş Karaviran mevkiinde yirmi dört saat çarpıştıktan sonra âsileri bozmuştur. Bozkır halkından yüz kadar esir ve altmış kadar maktul veren asilerin reisleri Altıparmak kıyafetini değiştirerek Karaman valisinin yanına, Nakib Oğlu Abdurrahman ile Mehmed ve Ali Alemdar ve diğer Mehmed, Hadim müftüsünün yanına kaçmışlardır.

Bu başarılı durum üzerine Abdurrahman Efendi tarafından keyfiyet hükümete bildirilmiş olduğundan, âsilerin elebaşılarının teslimleri Karaman Valisi Alâeddin Paşa ile Hadim müftüsüne yazılmıştır (1216 Rebiyülahir ve 1801 Eylül). Âsilerden ele geçen Nakip Oğlu Abdurrahman, Ahmed, Benli Hasan, Çakal Ahmed ve Hüseyin isimlerindeki şahıslar katlolunarak Bozkır ahali de nezre bağlanmıştır (27 Ca [Cemaziyelevvel] 1216/5 Ekim 1801) (Uzunçarşılı 1971a: 250-251). Bu hadiseden sonra Kadı Abdurrahman Paşa'ya Rumeli beylerbeyliği rütbesi verilmiş, ardından da 7 Cemaziyelevvel 1218/25 Ağustos 1803 tarihinde Karaman Valiliğine tayin edilmiştir (Uzunçarşılı 1971a: 254).

(21) Bu Muhiddin Ağa, Bozkır Emini Abdulhalim'in damadı idi. (Mektum mühimme 3, s. 175 ve Emîri tasnif-i Selim-i Sâlis vesikalari No. 15343) (Uzunçarşılı'nın notu=U.n.).

Konya Halkının Koç Bekir Ağa Önderliğinde Kadı Abdurrahman Paşa'ya Karşı Ayaklanması

Kadı Abdurrahman Paşa'nın Konya Valiliğine atanması üzerine hem Konya'da meydana gelen olaylar hem de faileri kaynaklarda birbirine zıt, iki farklı şekilde nakledilmektedir. Bunlardan, gerek BOA belgelerine gerekse Ahmet Cevdet Paşa ile İ. H. Uzunçarşılı'ya göre Koçbekir Ağa bir asi, bir "şaki"dir. Konyalı tarihçi Muzaffer Erdoğan ve mahallî araştırmacılara göre ise Kadı Abdurrahman Paşa bir zalim, Koçbekir Ağa ise bir kahramandır ki Konya halkı da onu hep "Koç" lakabıyla anagelmıştır.

Kadı Abdurrahman Paşa üzerine uzunca bir makale kaleme alan Uzunçarşılı, bu makalesinde Konya hadisesini şöyle anlatır:

"Merkezi Konya olan Karaman eyaletine tayin edilen valiler buradaki mütegalibe⁽²²⁾ hanedanlar yüzünden onların tahakkümleri altında bulunuyorlar ve işleri bunların tesiri altında görüyorlardı. Buradaki mütegalibelerin başında o tarihte eski bir aileden olan Candaroğlu Seyyid Ebubekir Ağa, Dereli Mehmed ve Kabakkızı oğlu Mehmed, vesaire olarak on beş, yirmi kadar şahıs yeniçerilerle beraber valilere baskı yapıyorlardı."

"Sultan Selim, icraatında ciddi ve hükümet nüfuzunu tesiste ken-

disinden iş umduğu Abdurrahman Paşa'yı Konya Valiliğine tayin suretiyle o taraflarda devlet otoritesini temin ve aynı zamanda Nizam-ı Cedid askerini yaymak arzusuyla bervech-i mâlikâne [mülk edinmek yoluyla] Alanya Sancağı ile Bozkır Maden Eminliği de üzerinde kalmak üzere, 7 Cemaziyelevvel 1218/25 Ağustos 1803'de Abdurrahman Paşa'yı Karaman Valiliğine tayin eylemiştir⁽²³⁾."

"Kadı Abdurrahman Paşa Konya'ya tayin fermanını aldıktan sonra oraya damadı Şakir Efendi'yi mütesellim [kaymakam] tayin ederek kendisi gelinceye kadar idare etmek üzere Konya'ya göndermiştir."

"Abdurrahman Paşa bir ay sonra (Recep/Ekim) de Sadrazam Yusuf Ziya Paşa tarafından gizli tutulması emredilen bir tahriratta Konya'ya naklinden sonra kendisinin Rumeli'nde bir hizmete (zahiren dağlı eşkiyası üzerine) gönderileceği fakat bunun duyulmaması bildirilmiş ve Abdurrahman Paşa da tavsiye edilen şekilde hareket edeceğini cevaben arz eylemiştir. Abdurrahman Paşa'ya 15 Şaban 1218/30 Kasım 1803'de *Akşehir Sancağı* da ilhak olunmuştur."

"Konya Vak'ası:

Kadı Abdurrahman Paşa naip olarak Konya'da bulunduğu sırada Konya mütegalibesi kendi aleyhine hareket ederek azline sebep olmuşlardı. Abdurrahman Paşa'nın diğer valiler gibi yumuşak ve uyusuk tabiatlı olmadığı malum olup

(22) mütegalibe=âyan: Kelimenin sözlük anlamı "derebeyi, zorba" olsa da bir Osmanlı tarih deyimini olarak kelime; âyan, eşraf, vücut ve erkân kelimeleriyle eş anlamlıdır. İlk İslam Devletleri'nde de kullanım alanına sahip olan âyanlık Osmanlı İmparatorluğu'ndan önce Anadolu Selçuklu Devleti'nde de mevcuttur. Âyan kavramı Osmanlı arşiv kaynaklarında birbirinden farklı değişik görevleri kapsayacak şekilde kullanılmıştır. Âyan taşradaki en biçimsiz ve tanımlanamayan güç odağı olarak kabul edilmiştir. Belgelerde voyvoda, mütesellim, muhasıl, mutasarrıf ve vali olarak kayda geçen bu kişilere aynı zamanda mütegalibe veya derebeyi de denilebilmektedir (Güven 2016: 64-65).

(23) Kadı Abdurrahman Paşa, Karaman valisi olmadan evvel Seyyid Hacı Abdurrahman Paşa adında diğer bir Abdurrahman Paşa vali bulunuyordu. Bu Seyyid Abdurrahman Paşa, bundan evvel 1218 H/1803 M de Bender Kalesi muhafazası şartıyla Selânik Sancağına tayin olunarak Kadı Abdurrahman Paşa Karaman valisi olmuştur (Mühimme defteri 218, s. 214) (U.n.).

Bozkır asilerine karşı olan şiddetli hareketi de duyulmuş olduğundan kendisini naiplikten azledenlerden intikam alacağını ve aynı zamanda Konya'dan Nizam-ı Cedid için asker yazılacağını haber aldıklarından buna mâni olmağa ve valiyi Konya'ya sokmamağa karar vermişlerdir.”

“Kadı Abdurrahman Paşa'nın Konya'ya girmemesi için başta Konya âyanından Candaroğlu Ebubekir Ağa bulunup Konya yeniçerilerini de ittifaklarına almışlar ve Konya Mevlevî şeyhi İsmail Çelebi-oğlu Mehmed Emin Çelebi'yi de kendilerine uydurmuşlardır.”

“Abdurrahman Paşa, bir müddet sonra hazırlığını yaparak Kapısı halkıyla Konya'ya iki saat mesafedeki *Sille* mevkiine gelmiş⁽²⁴⁾ ve Konya Valiliği fermanını okutmak üzere fermanı divan kâtibi ile şehre göndermiştir.”

“Bunun üzerine Candaroğlu Seyyid Ebubekir ile avaneleri “Abdurrahman Paşa'nın memuriyeti Konya'dan Üsküdar Ocağına asker tertibidir” diyerek bir kısım halkı da kendilerine uydurup ayaklandırarak Paşayı Konya'ya sokmamağa karar vermişler ve usulen Valiyi karşılamağa çıkmak isteyenleri tehdid ile karşılaktan men etmişlerdir.”

“Bu durumu haber alan Kadı Abdurrahman Paşa mevsimin kış olması dolayısıyla çadırlar altında durulamadığından dolayı maiyeti kuvvetini köylere dağıtarak halka emniyet vermek için iki yüz kadar adamı ile 1218 Şabanının sonuncu günü akşamı (14 Aralık 1803) yani Ramazanın birinci gecesi alaturka saat beşte birdenbire Konya'ya gi-

rerek valilere mahsus saraya inmiş ve ertesi günü vilayet kadısı, müftü ve mahallî eşrafı davet ederek memuriyeti Nizam-ı Cedid askerî tertibi ise de hiç kimseye garezi ve nefsaniyeti olmadığını ve memleket halkıyla iyi geçineceğini beyan etmiştir.”

“Bunun üzerine sureta muvafakat gösteren ileri gelenler valinin yanından ayrıldıktan sonra Abdurrahman Paşa'ya haber göndererek:

- Yanındaki adamları kâfidir, taşradaki adamlarını memleketlerine göndermesini teklif etmişler ise de Abdurrahman Paşa ilkbaharda mühim bir vazifeye memur olduğu cihetle maiyetini dağıtamayacağını söylemiş ve yarın nizam veririz diye mukabele etmiş ise de Konya hâdisesini idare edenler köylere adam göndererek Paşa'nın köylere dağıttığı askerini kimini soyup çıplak bırakarak kimisini de öldürmeğe başlamaları ve sonra da paşanın sarayına hücum etmeleri üzerine iki taraf arasında müsademe olmuştur. Hâdiseyi yatıştırmak isteyenlere âsiler:

- Hakkında katline ferman vardır, diye yalan sözlerle dellallar bağrtarak halkı da aldatmışlar ve kendileriyle beraber olmayanları tehdid etmişlerdir.”

“Şehirli ile Abdurrahman Paşa'nın iki yüz kişilik kuvveti arasında kırk dört saat süren müsademe neticesinde yanındaki az kuvvetle bunlara karşı koyamayacağını anlayan Abdurrahman Paşa sabah erkenden atlanarak müsademe ede ede Konya'dan çıkmağa mecbur olmuş ve civardaki Hoca Cihan (Cihanbeyli) köyüne gelmiştir. Bu müsademede Abdurrahman Paşa'nın yeğenlerinden birisi ile elli nefer maiyeti ölüp gerek kendisinin ve gerek oğullarının Konya'ya getiril-

(24) Cevdet Tarihinde (C 9, s. 48) Abdurrahman Paşa'nın Çayır Bağları denilen mahalle indiği yazılmaktadır (U.n.).

miş olan eşyaları yağmalanmıştır. Abdurrahman Paşa keyfiyeti tafsilatıyla biraz geç olarak hükümete bildirmiştir.”

“Abdurrahman Paşa aleyhinde olarak âsiler tarafından hükümete gönderilen arizada ise kendilerini müdafaa yollu mütalâalar vardır.”

“Abdurrahman Paşa sadrazamın tahriratını aldıktan sonra vakayı tafsilatıyla bildirmiş olduğu 29 Ramazan 1218/12 Ocak 1804 tarihli olarak sadrazamın vermiş olduğu cevaptan anlaşılıyor.”

“Bu olay sebebiyle Konya kadısı, müftüsü, ulema ve yeniçeri serdari ve diğer ocaklar zabitan ve memleket âyanına 1804 Ocak ve Şubat tarihli iki ferman yollanarak valinin mutlak surette *Konya*'ya alınması ve bu hâlde cüret edenlerin katilleri icap etmekte ise de kan dökülmesini mucip olmamak için hasmane harekete son verilerek valinin karşılanıp sarayına oturtulması ve bundan böyle bu gibi hâllerden sakınılması ve şehirde terk ettiği para ve eşya ve hayvanatının iadesi ve ancak bu şerait ile cezalarının affolunabileceği ve aksi hâlde müsebbiplerinin şediden ceza görecekları ve Abdurrahman Paşa'ya da gazez ve nefsanîyet göstermeyip mülâyim hareket etmesinin tavsiye edildiği bildirilmiştir.”

“Âsiler, padişahın fermanlarına ve sadrazam tarafından *Konya* Mevlevî şeyhi Çelebi Efendi'ye gönderilen mektuplara ehemmiyet vermemiş ve Kavak⁽²⁵⁾ mevkiine gelmiş olan Abdurrahman Paşa'ya mukabele için tedbir alınmış ve mevsimin kış olması sebebiyle askerî harekâta imkân olmadığından iş muhabereye dökülmüştür. *Konya* Mevlevî şeyhi Mehmed Emin

Efendi'ye *Konya*'dan çıkararak *Afyonkarahisar*'a veya *Kütahya*'ya gitmesi hakkında sadrazam tarafından mektup yazılmış ise de Şeyh Efendi özür beyan ederek *Konya*'dan ayrılmamış veya kendisini âsiler bırakmamışlardır. Eldeki vesikalara göre Çelebi Efendi açıktan açığa âsilere yardım etmekte idi. Hatta *Konya* havalisinde şekâvet yapan serseri deli kuvvetlerinin reisi olan Delibaşı İsmail, âsilere yardım etmek üzere yüz elli kadar eşkıya ile *Konya*'ya gelmiş ve Çelebi Efendi tarafından Delibaşı İsmail'e hilat giydirilmiştir.”

“Delibaşı İsmail on, on beş seneden beri Karaman Vilâyeti etrafında şekavet yaparak yüz on sekiz köyü perişan edip mezarlıktan başka bir şey bırakmayan azılı bir şaki olup, katli hakkında ferman çıkmış ise de ele geçirilememişti. Delibaşı İsmail *Konya*'ya birkaç saat mesafede bir mahal tedarik ederek orasını kule ve hendeklerle tahkim edip siperler yaparak tahassun etmişti [yerleşmişti]. Onun tahassun ettiği bu mevki İnsuyu⁽²⁶⁾ köyüne yakın Ladik⁽²⁷⁾ derbendinde idi.”⁽²⁸⁾

“Lüzumu hâlinde kendisine *Sivrihisar* voyvodası Yazıcı İbrahim ve Deli Bekir yardım ediyorlardı. İşte Candaroğlu ve arkadaşları, Abdurrahman Paşa'yı *Konya*'ya sokmak için bunu da yardıma çağırılmışlardı. *Konya*'ya alınan Deli İsmail, emrindeki kuvvetlerle, kıştan istifade ile Abdurrahman Paşa kuvvetlerine baskın yapmış ise de bo-

(26) *Konya*'nın kuzeyinde, yaklaşık 110 km mesafede Cihanbeyli ilçesine bağlı bir mahalle.

(27) *Konya*'nın kuzeyinde, yaklaşık 30 km mesafede Sarayönü ilçesine bağlı bir mahalle. İnsuyu'nun Ladik'e olan mesafesi 80 km'nin üzerindedir. O günkü şartlarda İnsuyu ile Ladik arası bir-bir buçuk günlük mesafedir.

(28) Başkentten Abdurrahman Paşa'ya gönderilen 02 Zilhicce 1218/14 Mart 1804 tarihli bir yazı da *Konya*'da dirlik ve düzenin sağlanması için Şaki Deli İsmail'in ikna edilmesine, olmadığı takdirde de haddini bildirilmesine dairdir (BOA, HAT / 218 – 12010).

(25) Kavak: *Konya*'nın güneyinde, Meram ilçesine bağlı bir mahalledir.

zularak kaçmıştır.”

“Sultan Selim, Abdurrahman Paşa'nın mutlak surette Konya'ya girerek hem hükümetin ve hem kendisinin nüfuzunun kırılmamasını şiddetle arzu etmekte idi. Bu işte gevşek davranmak padişahın nizam askeri yetiştirmek hususundaki azmini önleyeceği için buna aykırı herhangi bir hareketin nazarı dikkate alınmayacağı anlaşılıyordu.”

“Abdurrahman Paşa'yı Konya'ya sokmamak isteyenler paşanın aleyhinde kaleme aldıkları bir arızayı Tarikatçı Dede, Hacı Said ve Kapıcıoğlu'yla İstanbul'a yollayarak Abdurrahman Paşa'yı valilikten uzaklaştırmak istemişlerse de valinin yazması üzerine bu üç şahıs ile yanlarındaki adamları evvela tomruğa vurulup sonra da birer tarafa sürülmüşler ve keyfiyetten Abdurrahman Paşa da haberdar edildiğinden bu hareketinden dolayı 27 Zilkade 1218/10 Mart 1804 tarihli bir arıza ile Kadı Abdurrahman Paşa hükümete teşekkür etmiştir.”

“Asilerin maksatları Abdurrahman Paşa'yı Konya'ya sokmamakta ısrar ile mukavemet ederek emsali mesbuk olduğu üzere nihayet hükümet bu hâlden bıkararak valiyi azledeceği kanaati idi. Fakat Sultan Selim her ne suretle olursa olsun, Abdurrahman Paşa'nın Konya'ya girmesinde ısrar ediyordu.”

“Mevsimin kış olması sebebiyle Konya muhasara edilemiyordu. Abdurrahman Paşa'nın karargâhı Konya'ya üç buçuk saat mesafedeki Başere köyünde idi. Onun burada oturmasının sebebi maiyetindeki askerin zahiresinin kendi idaresi altındaki Beyşehir deposundan kolayca temin edilmesinden ötürü idi.”

“Abdurrahman Paşa Konya meşalesini süratle hallettikten sonra Rumeli tarafına geçecekti. Halbuki iş uzadığmdan 27 Zilkade 1218/10 Mart 1804 tarihli tahriratıyla meşalenin bir an evvel halledilmesi için Bozok mutasarrıfı Çaparoğlu Süleyman Bey'in iki bin süvari ile kendisine yardım etmesini istemişti.”

“Sadrazam Yusuf Ziya Paşa, Abdurrahman Paşa'nın bu tahriratının kenarına yalnız Çaparzade'nin değil yedi sancak askerinin yardımcı girmesini şeyhülislam ile görüşerek Çelebi Efendi'nin Kıbrıs'a sürgün edilmesini padişaha arz etmiştir. Sultan Selim gerek Abdurrahman Paşa'nın tahriratını ve gerek sadrazamın derkenarını okuduktan sonra bu arızanın üzerine:

“İktiza eden memurlar tayin ve her veçhile tekit olunsun, Çelebi Efendi bu defa dahi nefyolunmayıp şeyhülislâm efendi tarafından pend ve nasisihat yazılsun. Bu kere yine ısga eylemezse sonra sülâle-i Mevlâna'dan değil eşkıya muamelesi olunuru bilsün” hattı hümayununu yazmıştır.”

“Filhakika Abdurrahman Paşa'ya yardım edilmek üzere Çaparoğlu Süleyman Bey'le Aladağ âyanına, Hadim müftüsüne Beyşehir, Akşehir, Aksaray, Niğde, Kayseri ve Kırşehir sancakları mütesellimlerine Zilhicce iptidaları (1804 Mart ortaları) tarihli fermanlar gönderilmiştir.”

“Abdurrahman Paşa'nın yanına yardımcı kuvvetler tayin olunduktan sonra Çaparoğlu Süleyman Bey Konya yeniçeri serdarına vesair Ocaklıya gönderdiği mektupta Abdurrahman Paşa'nın sulhen veya harben Konya'ya ithali için kendisine kat'î ferman gönderildiğini ve külliyetli askerle o taraflara gelmek üzere olduğunu ve ocaklı demek padişahın muti kulları demek oldu-

ğundan Abdurrahman Paşa azlolu-
nup yerine bir başkası alınır fikriye-
le vaki muhalefete son verilmesini
ve keyfiyetin müftü ile Çelebi Efen-
diye de yazıldığını neticesinin pek
fena olup akıllarını başlarına alıp
görüşerek karar vermelerini ve
kendilerine kefil olunacağı için
memleketin harabisine sebebiyet
vermemelerini ve ikaz yollu kendi-
lerine bu mektubu gönderdiğini
beyan ettikten sonra en sonunda:

‘Padişahın iradesi olur, sizin sö-
zünüz olmaz, hemen şimdiden
vesvese edenler çıkıp ordumuza
gelmeğe gayret eylemeniz matlu-
bumdur vessalam’ demektedir.”

“Nizam-ı Cedid askerinin art-
masında büyük gayret ve faaliyeti
görülen Süleyman Bey’e karşı Sul-
tan Selim’in teveccühü olduğun-
dan Abdurrahman Paşa’ya yardım
etmesi hakkında kendisine ferman
gönderileceği sadrazam tarafından
arz edilmesi üzerine padişah sadra-
zamin takririni üzerine:

‘ Abdurrahman Paşa’nın Kon-
ya’ya ithali hasren [etrafını kuşata-
rak] ve kasren [zorlayarak] Çaparza-
de Süleyman Bey’den matlubumdur.
Lâkin kan dökülmeksizin ithal ederse
daha ziyade hazzederim. Kapu ket-
hüdasını çağırıp bu veçhile tenbih ile
bu veçhile kendine yazılsun.’ hattı
hümayununu yazmış ve bu suretle
Süleyman Bey’e 1218 Zilhicce ipti-
daları (1804 Mart ortaları) ferman
gönderilmiştir. Yine bu hususa dair
sadrızamin Süleyman Bey’e tahri-
ratı vardır.”

“Konya etrafındaki sancakların
ve bilhassa icraatı şedit olan Çapa-
roğlu’nun üzerlerine geleceğini an-
layan âsiler bu hâle karşı muhale-
fetten vaz geçmişler ve bu suretle
Abdurrahman Paşa valiliğe tayin
tarihinden sekiz ay ve Konya önü-
ne gelerek muhalefetle karşılaşma-

sından dört ay sonra 1218 Zilhicce
sonlarında (1804 Nisan) Konya’ya
girmeğe muvaffak olmuş ve âsile-
rin elebaşları Candaroğlu Ebube-
kir, son bir tecrübe olarak yaptığı
baskında muvaffak olamaması
üzerine yaralanıp kaçmıştır.”

“Abdurrahman Paşa Konya’ya
grip kaçamayan elebaşılardan bir-
kaç kişiyi idam ile sükûneti temin
ve işleri ele aldıktan sonra isimleri-
ni bir buyruldu ile ilân etmiş oldu-
ğu şahıslardan maada Konya ahali-
si hakkında af ilan etmiştir.”⁽²⁹⁾

“Konya işinin neticelenmesi
üzerine Mevlevî şeyhi Çelebi Meh-
med Emin Efendi’nin evvelki fer-
manlarla Afyonkarahisar veya Kü-
tahya’da oturması hakkındaki
emre lüzum kalmayarak Vali Ab-
durrahman Paşa’nın ricası üzerine
evvelki fermanlar hükümden iskat
edilerek Konya’da kalması emro-
lunmuştur (1219 Safer iptidaları
ve 1804 Mayıs sonları).” (Uzunçar-
şılı 1971a: 253-260)

Yine Kadı Abdurrahman Paşa
üzerine Uzunçarşılı’dan seneler
önce uzunca bir makale kaleme
alan Konyalı tarihçi Muzaffer Er-
doğan ise Konya hadisesini şöyle
nakleder:

“... Osman oğullarının gizli işle-
rine karışarak lekelenmiş birçok
mensuplarına toz kondurmayacak
kadar ileri giden ve halkın bağrın-
dan kopup gelen feryatlara pek de
kulak vermek istemeyen Cevdet
Paşa, yazmış olduğu büyük eserde
Kadı Abdurrahman Paşa’dan bah-
sederken onun ‘Kayseriye niyabe-
tinden [kadılığından] evvel Kon-

(29) Konya’dan kaçıp affedilmeyen şahısların başlıca-
ları: Candaroğlu Ebubekir, Dereli Mehmed, Kabak
kızı oğlu Mehmed, Pürken Mustafa, Deli Aşşenin
oğlu, Çatkafa Çopur İsmail, Hırsız oğlan, Dağinoğ-
lu Seyyid, Tekeli kayını Süleyman, Şamdancı Lâtif,
Kızın oğlu, Peynirci Hacı, Deli Abdülkerim oğlu,
Çaylak Nebi, Çakır Beşe, Deli Ömer, Kalyoncu
İbîş, Kantarcı Ahmed Oğlu vesaire. (17 Safer 1218)
Konya Şerhiye Sicilli (U.n.).

ya'da naib [kadı] bulunduğu sıralarda bazı eşhası muzırrenin [zararlı kişilerin] tedib [haddini bildirme] ve terbiyelerinden dolayı vücuh ve erkânı beldeden bazılarının husumetini kazandığını' söylemekte ve bu yüzden kendisini, İstanbul'dan valilikle Konya'ya geldiği zaman, şehre sokmak istemediklerini bildirmektedir. Bu suretle hasımları onun Konya valisi olduğunu işittikleri zaman topladıkları birkaç bin silahlı kuvvetle kendisini şehre koymamak üzere bir ayaklanma topluluğu teşkil etmişlerdi. Çayırbağı'nda bir müddet bekleyen Kadı Abdurrahman Paşa boşu boşuna kan dökmek için münasip bir dille öğütler vererek şehre girmek istemiş ise de bu arzusuna kavuşamamıştı. Mevsimin kış olması yüzünden maiyetindeki askerın çadırlarda uzun zaman kalması imkânsızlığını gören Kadı Abdurrahman Paşa seçtiği iki yüze yakın cesur kimse ile gece yarısı kale kapısından şehre girmiş ve birçok kanlı çarpışmalardan sonra hükümet konağına giderek ödevine başlamıştı. Yine Cevdet Paşa'nın ifadelerine göre ertesi günü padişahın yarlığını okuttuktan sonra Yeniçeri takımından ve fesat erbabından iki yüze yakın kişiyi idam ettirmişti. Fakat Kadı Abdurrahman Paşa'nın beş altı yıl kadar süren Konya valiliğini takdir edici bir dille anlatan Cevdet Paşa ile mensuplarından olan Fazlı Necib Bey'in ifadeleri elimize geçen o devirlerden kalma bazı destan parçalarındaki kayıtlarla hemen hemen taban tabana zıt bulunmaktadır. İstanbul Başvekâlet Arşivi'nde bulduğumuz bir belge de zikrettiğimiz destanlardaki feryatların hakikate uygunluğu hakkında az çok bir fikir verebilmektedir.⁽³⁰⁾ (Erdoğan 1944a: 31-

(30) Adana valisi Said Paşa tarafından İstanbul'daki

32)

“Adana Valisi Said Paşa tarafından Konya'dan İstanbul'daki kapu çukadarlarına⁽³¹⁾ yazılan bu belgeden Kadı Abdurrahman Paşa'nın halka pek çok zulüm ve işkenceler yaptığı, sebepsiz olarak birçok kimselerin kanını döktüğü. Ramazan gününde on dört kadını fuhuş yaptıkları zannile astırdığı ve onların kokmuş cesetlerini üstleri açık kuyulara attırdığı, çıkan pis kokularından ise birkaç mahalle halkının yerlerini bırakıp gittikleri anlaşılmaktadır. Bundan başka yine aynı belgede Kadı Abdurrahman Paşa'nın halktan aldığı fahiş miktardaki vergilerden adı geçen Said Paşa'ya kan ağlayarak dert yanan Çavuş zade Seyit Abidin Ağa ile amca zadesi Seyit Mehmet Ağa'nın yaptıklarına dair kayıtlar görülmektedir. Biz bu belgeyi ilgililere faydalı olur ümidiyle yazımızın tevsik edici bir unsuru olmak üzere burada aynen neşrediyoruz.⁽³²⁾”

kapu çukadarlarına yazılan bu arıza, İstanbul Başvekâlet Arşivi'nde olup Muallim Cevdet tasnifinin dahiliye kısmında ve 555 numarada kayıtlıdır (Erdoğan'ın notu=E.n.). (Erdoğan'ın sözünü ettiği ve aynen aktardığı 17 Şevval 1172/13 Haziran 1759 tarihli bu belge, BOA'nın kayıtlarında yer almakla birlikte günümüzde dijital kopyası mevcut değildir. Biz de belgenin önemine binaen Erdoğan'dan aynen aktarıyoruz.)

(31) Kapu çukadarı: Çuhadar da denen çukadarlar, Osmanlı devlet teşkilatında ayak işlerinde, özellikle postacılık görevinde kullanılan kimselerdi. Çukadar adlı memurlar, padişahın maiyetinde bulunduğu gibi, vezirlerin ve diğer büyük devlet memurlarının maiyetinde de bulunurlar ve onların konak dışındaki hizmetlerini görürlerdi. Onlar, kapı halkı içindeki, gedikli ağaları denilen, dış ağalardandı. Daima efendisinin selamlık odası kapısının önünde emre hazır beklerlerdi (Düşünmez 2006: 15).

(32) “Benim izzetli Meveddetli Ruhum Hazretleri, Avni inayetbari ile bundan akdem Konya havalisine gelindikde nüzul olunan menazil halkı hâlâ Karaman valisi Abdurrahman Paşa'nın ifratı tama ve cünunundan şikâyetler idüb Konya'ya gelince bu vechile elsinei fukaradan bi huzur olmuşdık. Egerçi müşarünileyhin mukaddema Çavuş başlığında olan etvar ve harekâtı malumumuz idi. Amma belki tebdili ahlak eylemiştir fikrinde olarak hüsnü zannımızı bozmayıp bu hâl ile Konya'ya duhulümüzde umuru zaruriyyemize müteallik olan ahvalden sureti ihlasta zahir olan hud'a ve desiseleri müddeayi nas musaddak olduğundan başka Cenabı Hakk'a olan zulüm ve teaddisini bilmuayene müşahede eyledik. Meselâ celbi malde olan ifratından kat'i nazar bila mucip sefki dimai übade olan israfatı muhayyiril-ukul olup ezcümle katle müstehak olanların

“... Kadı Abdurrahman Paşa'nın Konya valiliği esnasında cereyan

cezalarını tertipte tefevvük etmediğinden başka nehari ramazanda on dört kadar nisvanı töhmehti fuşşile kimini alenen salp ve kimini ele girdiği gibi boğup cüsseleri şehir içinde bir kuyuya atup rayihai kerihelerinden birkaç mahalle halkı terki dar eyledikleri olmuş velhasıl bu hâlâtı acibe müşahade olunduktan sonra aceleten Konya'dan Nuhzat ve Adana canibine şitabı azimet olunurken esnayı rahda Karaman havalisinde bizim Çavuş zade Seyyit Abidin Ağa ve am[ça]zadesi Seyyit Mehmet Ağa menzilizimize gelüp derhal istikbalimize geldiler hayalile istifarsı hatırla meşgul iken ikisi dahi ayağımızı sarulup bükâyî azim ile feryatkinan başımıza gelen ahval malumunuz olmuştur. Efendim, size gelmeyelim de kime gidelim?

Elaman lillahi ve rasulihî bize sahip olun dediklerinde biz dahi ahvallerinden sual eyledikte sergüzeşterli takrire şüru idüp hâlâ Karaman valisi Abdurrahman Paşa'nın bilâ mucip katli nüfuse cesareti şöhetşiar olmağla iptida eyaleti Karaman'a panihade oldu-
ta Elieğri kasabasına gelüp Karaman Lârende'si olan vilayetimize geldikte bu kulları eğerçi kemali havfûmden bir iki merhale ileride istikbale cesaret idemeyüb medinei mezkûre yollarından baîd mesafede vaki olup zatında harap ve perişan olduğundan mürür ü übur eden vüzerayı izam hazeratına gereği gibi ikram kabil olamayup mukaddema Karaman valisi İbrahim Paşa ve Tosun Mehmet Paşa'ya biner kuruş ve Numan Paşa ve Çelik Mehmet Paşa'ya üçer bin kuruş zahire baha namile viregelmişken bu def'a ben kulunuz istikballerine çıkamayup ve kazamıza davet idemediğimizden veziri müşarüilevh hazretleri tarafımıza muğberül-hatır olup bu esnada öteden beri hilafgirimiz olan Gaffar oğlu Süleyman fırsatıab olmağla veziri müşarüileyhi bazı nifak ile itma ve içzap hilesine sülûk idüp Lârende kazasından misli mesbuk olmamak vechile sekiz bin kuruş zahire beha talep ve hahi nahah fukaraya tevzi ve tahsil ve tamamen teslim idüp vaki olan matlubatlarında sarfı kudret etmiş iken makbule geçmeyüp mücerret istikbal davasına teşebbüs ve ilelan merhum Gaffar oğlu Süleyman hâlâ maiyetlerinde olmakla müşarüileyhi içzap ve nifaktan hâli olmamakla bu esnada Lârende kazasına tâbi İbrala nam karyeden birkaç kimesneler su niza[mı] bahanesi [ile] Konya'ya vardıkda merhum Süleyman fırsatıyap ...up mezkûr Seyyit Zeynelabidin ve Seyit Mehmet Emin bunların sularını kat ettiğinden maada dahi nice iftira ve hâlâ başlarında iki yüz Levent vardır deyu Konya Kadısı tarafından ilâm ve karyei mezbureden Mehmet ve Bekir nam kimesneleri menzil harçlıkları virüp ve yanlarına bir tatar dahi terfik itmekle müşarüileyhi hazretleri böyle mekri hadiaya sülûk ile şayet bir emri âli isdar ederler deyu kemali havfimizden dar ü diyarımızı terk edüp zirî cenahi merhametinize geldik. Ahvalimize vakif oldunuz lillâhi ve rasulihî keyfiyetimizi deri devleti aliyeye ilâm ve istirham ediniz. İşte ahaliî Lârende bizlerden hoşnud olduklarını havi beldei mersume kadısından ilam aldık deyu takrirî kalam etmelerile ilâmî mezkûr dahi tarafınıza irsal olunmuştur. Filhakika merkumanın öteden berü tarafımıza olan tereddütleri muktezasinca lâzimeî zamirimiz üzere merkumların ahvalleri devletlü inayetlü Sadriazam bedri eham hazretlerine bir kit'a arzihalimiz ile alelicmal ilam ve istirham olunmuştur. Eğer tahkiki madde için tafsilî macera iktiza ederse hakipayilerine varup ya lisanen, yahut bu tahriratımızı huzuru âlilerine tesyir eyliyesin. Eğer filvaki Abdurrahman Paşa tarafından yahut Konya mollasından o makule arzalar irsal olunup muciple-
rince yahut ahar gûna ahvallerine dair emri âli isdar olunmuş işe mahallerine terkin ve hilâfına emri âli isdar ettirip tatarımızla cümleten irsalü ihtimam ve idkât eyliyesin.

Mühür Mehmed Said (E.n.)

eden belli başlı hadiseleri izah ederken yukarda zikrettiğimiz gibi halkın duygularına terceman olan ve onun dilek ve isteklerini bağrından kopup gelen acıklı feryatlarla bize duyuran bazı yerli ozanların söyledikleri destanları unutmak asla doğru olamaz. Bunlar arasında ise bilhassa Selim III devrinde yaşamış olan Konyalı Şem'i'nin vücudunda gelirmiş olduğu iki destanı bu husustaki söyleyeceklerimizi hemen hemen bir çırpıda göstermesi bakımından oldukça önemlidir, Bundan aşağı yukarı sekiz, on yıl önce elimize geçmiş bulunan bu iki destanın asılları; 1218-1219 (Miladi 1804-1805) yılları arasında yazıldığını tasarladığımız bir cönkte bulunuyordu⁽³³⁾. Evvelce söylediğimiz gibi Şem'i'nin bu destanlarında ifade edilmek istenen hakikatler başta Cevdet Paşa olduğu hâlde o devri hikâye eden tarihçilerin eserlerindeki ifadelere hiç de uymamaktadır. İlgililere faydalı olur düşüncesi ile burada birer birer göçürmek istediğimiz bu parçalar, öyle sanıyoruz ki, birbirini âdetâ bütünleyecek bir mahiyet arz etmektedir. Bunlardan birincisi onun Konya'ya kadı olarak gelişi ile başlamakta, valiliğinde Osmanlılara hoş görünmek için halka yaptığı zulümleri ve bu esnada birbirine hasım olan iki kuvvet arasında yapılan cengi anlatmaktadır.”

“İbtida Konya'ya olunca kadı Konya'yı hep kırmak oldu muradı Tâ önünden tuttu Manav inadı Tekebbürlük etti uydı şeytana

Karılar mahkemeye çaldı taş Hükümetten düştü kibrinden naşi Külâhçı Ali'ydi cemaat başı Dediler olmuştı ona hasmane

(33) Bu cönk, merhum üstad M. Zeki Dalboya aittir. Mezkûr destanları, Konya'da bulunduğum sıralarda müsaadeleri ile oradan istinsah etmişim (E.n.).

O sıkıyla etti büyük yemini
Gitti vardı oldu maden emini
Titretmek isterdi bunca zemini
Ekin yakın ulaşmazdı harmana

Çün harab eyledi on iki kaza
Yaratan olur mu bu işe riza
İki tuğ alınca meza ma meza
Yararlık gösterdi Âli Osman'a

Bir az yürük çeri başına derdi
Sanki peyda etti bir büyük ordu
Akgöl'de İsmail Pazarı'n kırdı
Suikasd eyledi azmetti hana

Bir iyice nizam verince canlı
Tâ Sille'ye düştü yarısı şanlı
Girince Konya'ya kalbi berkinli
Kurdular⁽³⁴⁾ Konyalı merdimerdane

Çoktan düşünürdü Konya'ya bir renk
Gelince çarşıya attırdı tüfenk
Allah Allah deyu çekildi gülbank
Akli kesti yine geldi amane⁽³⁵⁾

Ezelden Konya'nın varidi namı
Derdi ki Konya'ya verdim⁽³⁶⁾ nizamı
Eğer olmasaydı mektebler, cami
Bakaydın meydana akacak kane

Bir öğle vaktında kavga kuruldu
Bu işe Konyalı pekçe sarıldı
Gerçi bizden beş on yiğit kırıldı
Ecel geldi baş ağrısı bahane

Kırk dört saat oldu bu cenk ü cidal
Ağaları bilsen hep Rüstem ü Zal
Allah ocağına vermesün zeval
Ağızların açtı saldı dümane

[Yoldaşlar hep mitres etti ol leşi
Bizde böyle olur aslan güreşi
Var indi elinde tahtını taşı
Biraz tuluk hazır eyle katrana]⁽³⁷⁾

Hacı Bektaş köçegiydi ocaklı
Askerini bozdu iki bıçaklı
Dahi on bin yiğit var idi saklı
Binde biri çıkmadıydı meydana

Ocaklı çağırıldı daim Allah yar
Yardımcımız olsun ol Gani Settâr
Cihanda var mıdır sen gibi gaddar
Kurşun attı mektebdeki sıbyane

Gerçi bizden yiğit var zayı olan
Nam ü şanımdır halka yayılan
Seni koyuverdik burdan reyilan
Bırakma döşegin Konya'dan yana

Minareye çıktı senin soytarın
Deliklere düştü hep Manavların
Yok mudur zerrece namus u arın
Şimdi döndü faka düşmüş sıçane

Daim hiyanetlik fikri hayali
Konya'ya kem bakan bulur zevali
Lisanında halkın ırzı ile mali
Anı havale ettik biz Yezdan'e

Bu cenge Hazreti Mevlâna geldi
Şemsi Tebriz ile beraber oldu
Yeryüzü büsbütün meikle doldu
Sığışamaz oldu halk bu cihane

İnkisar eyledi kürside vaiz
Bakındı ki Manav yanına kalmaz
Kapandı camiler kılınmaz namaz
Mazinler çıkmadı üç gün namaza

Nizamı Cedidde varidi elin⁽³⁸⁾
Her nereye varsan ordan koğulun
Kaldı da bu zurna ile davulun
Sıkılmadı⁽³⁹⁾ haber salan fermâne

Bu kavga yiğidin adını seçti
Hezaran yiğitler serinden geçti
Dediler Şem'iyâ ya şükür kaçtı
Hele bak gidiyor koca cihane"

(Erdoğan 1944b: 33-41)

• Devam Edecek

(34) [Dalboy] 1928b'de "durdular".

(35) [Dalboy] 1928b'de "imana".

(36) [Dalboy] 1928b'de "verem".

(37) [Dalboy] 1928b'deki bu dörtlük Erdoğan'da yoktur.

(38) Bu mısra [Dalboy] 1928b'de "Nizam-ı Cedide vardı ta elin" şeklindedir.

(39) [Dalboy] 1928b'de "sıkılmadan".